

ANDERS BELICHT

Een fotowandeling als artistieke onderzoeksmethode

ANDERS BELICHT

Een fotowandeling als artistieke onderzoeksmethode

NET ALS THUIS

De zomer staat weer voor de deur, dus is het weer tijd om buiten bezig te zijn. Op deze foto zie je net als thuis de pas gekochte plantjes nog op tafel staan. Deze gaan straks buiten in de bak waar nu vooral veel aarbeienplantjes en kruiden staan. Deze ruimte heeft net als de andere dagbestedingsruimten de naam van een planeet: Jupiter. Hoe langer ik naar deze foto kijk hoe meer mij opvalt naast de plantjes en de naam op de deur. Opvallend vond

ik toen ik rond liep en foto's maakte dat spullen op de gang meer een soort samenhang hadden dan de spullen in de leefruimten. In deze foto, de verschillende suikerpotjes, open gebied in aanrechtblok voor de was/prullenbak, de nieuwe paarse dozen en de oude blikjes op de kast. Ik ben benieuwd of deze spullen meegebracht zijn door bewoners, personeel of iemand anders. Mooi om te zien dat zo'n verschijdenheid aan stijlen eigenheid mee brengt.

BUITENTUIN

Een leven in een tehuis speelt zich vooral binnen af

Veel dingen zijn in het tehuis te vinden:

woningen, dagbesteding, kapper, winkel, beweging gymnastiek.

In tehuizen komt vaak zelfs de dokter binnen

Voor veel dingen hoef je als je ouder wordt de deur eigenlijk niet meer uit

Hier op de foto, genomen vanaf de gang naar de dagbesteding: de tuin waar straks de nieuwe bloemetjes geplant zullen worden

En waar je heerlijk van het zonnetje kunt genieten.

EEN DEKEN VAN BLOESEM

Het tuinmeublement bijna geheel ondergesneeuwd met roze, kleine, geurende bloesem. De prachtige tuin dringt zich aan mij op wanneer ik een stap buiten zet. Vanuit het restaurant, de activiteitenruimte, stap ik zo met mijn voeten op een donzen tapijt. Een magisch gevoel, dat ik graag met elke bewoner van Blauwborgje zou willen delen.

HITCHCOCK

...Een aantal dames rookten hun sigaret, gezeten op functionele meubelen in een vervreemde ruimte, de rookruimte. Rook vult de ruimte als een mystiek gordijn. De dames zijn vaag zichtbaar. Geïnspireerd op filmische trillers is de tl-verlichting deels defect. Jammer dat deze niet spannend knippert. De rookruimten zijn mystiek en filmisch en lijken zowel niet als wel in Blauwborgje aanwezig te zijn.

FOTOWANDELINGEN IN HET BLAUWBÖRGJE

Anke Coumans

Lector Image in Context

De macht van het fotografische beeld

Foto's worden meestal ingezet als onproblematische iconische getuigenissen van de werkelijkheid. Wat we gerepresenteerd krijgen, beschouwen we als venster op de wereld zoals hij is. Via het fotografische 'lens based' beeld nemen wij overal kennis van. In de krant, op internet en televisie verschijnen mensen, gebeurtenissen en landschappen. Deze beelden informeren ons niet enkel, ze bepalen mede de wijze waarop wij kijken. Beelden zijn als gekleurde brillen die ons zicht vervormen. Ze nestelen zich in ons bewustzijn, programmeren de manier waarop we kijken zonder dat we ons daar bewust van zijn. In onze reis naar verre bestemmingen zoeken we de plaatjes die ons in de folders beloofd zijn. Wanneer we aldaar een fotocamera ter hand nemen is de kans dan ook groot dat we in de wereld om ons heen op zoek gaan naar de beelden die ons beloofd zijn in de folders. En vervolgens komen we thuis met foto's van ondergaande zonnen, palmbomen, witte stranden, blauwe zeeën. De vraag is daarmee gerechtvaardigd in hoeverre ook de documentaire en journalistieke beelden ons steeds bevestigen in een beeld van de werkelijkheid dat door eerdere beelden is geïnstalleerd. Oorlog heeft een bekende fotografische verschijningsvorm. En hetzelfde geldt voor steden als Parijs, Istanbul, Rio de Janeiro. Dit inzicht in het maatschappelijk functioneren van foto's vormt de achtergrond van het hier gepresenteerde fotoproject in Het Blauwbörgje, instituut voor dementerenden in Groningen. In het project hebben we gewerkt met een artistieke onderzoeksmethode waarin foto's konden ontsnappen uit deze vicieuze cirkel van beeldvorming.

Fotografie als artistieke onderzoeksmethode

Het is de inzet van veel kunstenaars (niet als beroepsgroep maar als attitude) om tegen een zichzelf alsmaar bevestigende samenleving in te gaan. En soms ontwikkelen zij daarbij artistieke onderzoeksmethodes die die ene concrete praktijk overstijgen en ook in andere contexten gebruikt kunnen worden. Het lectoraat Image in Context van Academie Minerva richt de onderzoekende blik op deze methodes. Sinds mei 2013 worden de artistieke onderzoeksmethodes waarin specifiek fotografie een rol speelt, opgenomen in het speciaal daarvoor opgerichte expertisecentrum PRICCAPractice. In het project voor Blauwbörgje hebben we gewerkt met de onderzoeksmethode van een van de bij PRICCAPractice aangesloten onderzoekers: beeldend kunstenaar Lino Hellings. Zij heeft een fotografiemethode ontwikkeld om foto's te maken voor een journalistiek platform genaamd het Participating Artists Press Agency project (Papa). Via de zogenaamde 'open blik' methode slagen fotografen erin om de geprogrammeerde blik op de buitenwereld, de door bestaande foto's bepaalde blik, los te kunnen laten. Hierdoor worden niet de voor de hand liggende foto's gemaakt, maar andere foto's; foto's waarin de werkelijkheid zich op andere wijze in beeld kan tonen; foto's die iets anders laten zien. Op deze wijze slagen

mensen met een fotocamera (kunstenaars, fotografen, gewone burgers) er niet alleen in om een andere dan de voorspelbare werkelijkheid te verbeelden, maar ook krijgen zij via deze foto's een ander beeld van bijvoorbeeld de stad waarin zij wonen.

Deze door haar ontwikkelde fotografische methode om steden in beeld te brengen, is gebruikt voor het in beeld brengen van een instelling voor dementerenden: Het Blauwbörgje. Het was mijn vraag in hoeverre het mogelijk is om een methode voor de openbare ruimte te gebruiken binnen een instelling voor dementerenden als Het Blauwbörgje. In de context van het Blauwbörgje wordt de methode van Lino Hellings dus ingezet als een artistieke onderzoeksmethode waarin fotografisch beeld wordt gebruikt om onderzoek te doen naar Het Blauwbörgje als onderzoeksobject. De papamethode is daarbij een methode die ons nieuwe inzichten zou kunnen geven. Er is er dus sprake van twee verschillende onderzoeksvragen:

1 Is de papamethode te gebruiken binnen een instelling als het Blauwbörgje?

2 Levert de papamethode inderdaad nieuwe inzichten op?

De deelnemers

Om dit onderzoek uit te voeren werd Lino Hellings gevraagd om een fotowandeling binnen Het Blauwbörgje te begeleiden met een groep van 10 studenten en de fotografiedocent en beeldend kunstenaar Harold Koopmans. De studenten konden inschrijven op het project in de keuzeruimte die het onderwijs aan Minerva kent: de flexibele schil. Harold Koopmans werd als beeldend kunstenaar en fotografiedocent van Academie Minerva betrokken om ingevoerd te raken in de methode waardoor hij in toekomstige projecten zelf met de methode zal kunnen werken.

Terwijl we het in de wetenschap de normaalste zaak vinden dat ontwikkelde methodes kunnen worden gebruikt in nieuwe contexten, is dit binnen de kunsten een ander verhaal. Het artistieke product kent een veel grotere verbondenheid met zijn creator dan wetenschappelijke resultaten die met vermelding te gebruiken zijn in andere contexten en discoursen. Het tekent Lino Hellings's flexibiliteit dat juist deze transitie en de gevolgen ervan haar interesse wekte, en haar onderzoeksvraag werd in het uit te voeren fotoproject.

Vervolgens is Het Blauwbörgje benaderd met de vraag of zij willen participeren in het onderzoek. Het Blauwbörgje kent sinds kort een onderzoekslaboratorium, het Living Lab, waar innovaties binnen de zorg worden onderzocht op bruikbaarheid en effectiviteit. Dit onderzoek van ons, dat meer onderzoek naar de zinvolheid van een methode is, dan onderzoek naar de zinvolheid van een product, werd open, nieuwsgierig en welwillend tegemoet getreden. Het management en de onderzoekers van het Living Lab waren

met name benieuwd of het project hen een nieuwe blik op de hen vertrouwde omgeving zou bieden. In een gesprek met het management werden de randvoorwaarden van het onderzoek besproken. We zouden slechts fotograferen op een van de wooneenheden en verder alleen in de openbare ruimtes. Ook besloten we de wandelingen open te stellen voor personeelsleden.

Er zouden twee fotowandelingen plaatsvinden met een interdisciplinaire groep Minervastudenten en een personeelslid van Het Blauwbörgje.

Innovatiewerkplaats Health Space Design

In een eerder stadium is het project ook in een andere context ingebracht: te weten de innovatiewerkplaats Health Space Design onder leiding van het Lectoraat Facility Management van het Kenniscentrum NoorderRuimte, Hanzehogeschool Groningen. In deze werkplaats worden onderzoekprojecten uitgevoerd waarin de relatie tussen de ruimte en het welbevinden van de mensen in een ruimte centraal staat. Ook voor het onderzoek binnen deze werkplaats zou de door Lino Hellings ontwikkelde methode een vernieuwende aanpak kunnen betekenen. Ook binnen die context zou het project dus een innovatie kunnen voortbrengen op het niveau van de onderzoeksmethodieken. Het was de bedoeling dat het onderzoek daarom door een interdisciplinaire groep studenten van zowel academie Minerva als de academies voor Gezondheidsstudies en het instituut voor Facility Management zou worden uitgevoerd. Hier zijn we vanwege de snelle start van het project nog niet helemaal in geslaagd. Enkel een student Facility Management heeft in deze eerste pilotfase geparticipeerd.

Het onderzoeksproces

In mei 2013 vonden er twee fotowandelingen plaats.

Een wandeling onder leiding van Lino Hellings zelf met als deelnemers Harold Koopmans, vier studenten van Minerva, een student van facility management en een personeelslid van Het Blauwbörgje. En een week later een wandeling onder leiding van Harold Koopmans met wederom een interdisciplinaire groep studenten inclusief opnieuw hetzelfde personeelslid van het Blauwbörgje. Beide trajecten volgen dezelfde driedeling. Ik beschrijf de fases hier kort aan de hand van het eerste traject.

Fase 1: De wandeling

De aftrap vond plaats in de ruimte van het Living Lab van Het Blauwbörgje Lino legde uit dat we in stellen de wandeling af zouden leggen door de openbare binnen - en buitenruimtes en de opengestelde wooneenheid. De wandeling zou 2 uur duren en na twee uur zouden we elkaar weer treffen in de werkruimte. In de wandeling zouden we fotograferen waar onze blik maar op viel, zonder daarbij na te denken wat de zinvolheid van de foto in het totaal op zou leveren. Het was daarbij geen enkel probleem om ook van gedachte te wisselen met de bewoners en de verpleging. Zolang we maar geen fotografisch plan uit zouden voeren, of ‘mooie’ foto’s probeerden te maken.

Fase 2: Het uploaden

Na de wandelingen legde Lino ons uit wat het vervolgtraject zou zijn. Zij had speciaal voor ons een ruimte op haar digitale platform Papa vrijgemaakt. Op dit platform moesten we iedere dag twee foto's uploaden, waarbij we bij iedere foto een korte tekst zouden schrijven die uitlegde wat voor ons het belang, het interessante was van de gekozen foto. Dit moesten de deelnemers gedurende vijf dagen doen, waardoor iedere deelnemer na een week 12 foto's zou hebben geplaatst op het platform. Gedurende het uploaden kregen we af en toe een side coach reactie van Lino waarin ze ons complimenteerde en ons aanmoedigde meer te schrijven en concreter te schrijven.

Fase 3: Gezamenlijke reflectie

Na een week ontmoetten we elkaar wederom in de werkruimte van het Living Lab van het Blauwbörgje. Een voor een plaatste Lino de deelnemers voor de door hem/haar geselecteerde beelden. De deelnemer vertelde wat opvallend was aan zijn/haar foto's en de andere deelnemers reageerden erop en dachten met hem/haar mee. Dit was het moment waarop de nieuwe inzichten gingen ontstaan die betrekking hadden op het Blauwbörgje. Dit was ook het moment waarop duidelijk werd dat een gemengde groep een groep is met verschillende perspectieven. De inzichten waren dus zowel het gevolg van het open gesprek als van de aanwezigheid van die verschillende perspectieven, vanuit de beeldende kunst, grafisch ontwerpen, ruimtelijk ontwerpen als vanuit binnen (personeel) en buiten (studenten).

Zoals gezegd nam Harold Koopmans in de tweede wandeling de rol van Lino Hellings over, maar verder werden de fases op eenzelfde manier uitgevoerd. Verderop in deze publicatie zal Harold reflecteren op deze wisseling van rol en zijn perspectief op het onderzoek.

Fase 4: Overdracht

In de vierde fase werd het project overgedragen aan het management van het Blauwbörgje en aan de onderzoekers van het Living Lab. Vanuit het idee dat niet zozeer de inzichten zelf als de wijze waarop in een gemeenschappelijke reflectie deze inzichten ontstaan belangrijk is, herhaalden we de reflectie van de deelnemers ten aanzien van de door hen gemaakte foto's. Op deze wijze werden de mensen van het Blauwbörgje betrokken in hetzelfde proces als dat van de deelnemers. Hierdoor werden er geen conclusies overgedragen, maar werden er gemeenschappelijk conclusies getrokken. De mensen van het Blauwbörgje werden daarmee van buitenstaanders deelnemers aan het proces waarin we met elkaar probeerden te formuleren wat de meerwaarde van de onderzoeksresultaten waren en wat het vervolgtraject zou kunnen zijn.

De open blik

Interessant genoeg betrof de follow-up minder de door de foto's naar voren gebrachte inzichten met betrekking tot de ruimtes van het Blauwbörgje, hoe interessant ook, maar meer de wijze waarop de foto's een andere manier van kijken tot stand brachten waardoor iedereen zelf in staat werd gesteld om een frisse visie te ontwikkelen. Zoals wij in overdracht niet met resultaten kwamen

die we onderbouwden met de beelden, maar met een ervaring waar we hen onderdeel van wilden laten zijn, zo vroegen zij ons om deze ervaring te verbreden naar de andere mensen van het Blauwbörgje: het personeel en de familie van de cliënten. Het zelf mogen kijken, het opnieuw kunnen kijken, het ontwikkelen van een open blik, was het over te dragen resultaat van het onderzoeksproject. In een volgende fase zullen we ons dan ook gaan focussen op nieuwe wandelingen waarin het personeel een grotere rol krijgt binnen een audit context. De uitwisseling van inzichten naar aanleiding van de foto's blijft echter wel plaatsvinden in een context van meerdere blikken: zowel die van de studenten (buitenstaandersblik) als die van het personeel (insidersblik) blijft belangrijk voor het laten ontstaan van nieuwe inzichten. Daarbij zullen we op zoek gaan naar een manier waarop we ook de rest van het personeel en de familieleden van de bewoners kunnen laten delen in de ervaring. Hoe kijk je? Hoe maak je het mogelijk dat clichébeelden in beweging gebracht gaan worden, waardoor mensen zoals bij de opening van deze tekst wordt gezegd, niet alleen een beeld herkennen zoals ze het hebben opgeslagen, maar opnieuw moeten kijken doordat een beeld juist niet matcht met het bekende beeld.

Een derde vervolgtraject zou dan ook gelegen kunnen zijn in het creëren van beelden van dementerenden die ons opnieuw naar hen laten kijken, 'met een open blik'. Artistiek onderzoek als onderdeel van een ontwerptraject. Wellicht zou het materiaal een andere status hebben gekregen wanneer niet de open blik methode zelf, maar een vraag naar een andere 'gezondere' inrichting van de ruimte centraal zou staan. Nu de beide on-

derzoekvragen positief beantwoord zijn: ja, de papamethode is te gebruiken binnen een instelling als Het Blauwbörgje, en kan zelfs worden gedragen door iemand anders dan de maker zelf. En ja: de papamethode levert inderdaad nieuwe inzichten op de ruimte van Het Blauwbörgje. Nu deze vragen positief beantwoord zijn, zou het ook mogelijk moeten zijn om de methode toe te passen binnen een context waarin een daadwerkelijke vraag gesteld wordt met betrekking tot de verbetering van de ruimte. Op dat moment zou de methode ondergebracht kunnen worden in de onderzoeksfase van een Health Space Design traject. Op dat moment zouden de door de foto's ontstane nieuwe inzichten van belang zijn als onderzoeksmateriaal. Deze inzichten zouden dan uitgangspunt worden voor het definiëren van een ontwerp-vraag. De door de foto's scherp naar voren gebrachte sterke scheiding tussen de ruimtes van de dementerende, en de open ruimtes waar personeel en bezoekers vrij doorheen kunnen lopen, zou in dat geval aanleiding kunnen zijn voor het formuleren van een ontwerpuitslag.

Iedereen leert

Het project heeft echter nog een derde positief resultaat laten zien. Dit betreft de wijze waarop er samen gewerkt is met vele partijen die ieder een eigen vraag hadden die zij graag beantwoord zouden zien in het project. Niet alleen is het belangrijk om de verschillende leertrajecten te benoemen, belangrijker nog is te benadrukken dat de meerwaarde van een project juist zit in het feit dat iedereen in het traject geleerd heeft. Dit is niet alleen een gelukkige bijkomstigheid van het project, het is de wijze

waarop ik als lector van het lectoraat Image in Context vindt dat projecten moeten worden uitgevoerd. Niemand staat aan de kant te wachten, niemand is enkel uitvoerder, iedereen heeft zijn eigen perspectief op een onderzoek, iedereen zit er vanuit een heldere vraag in, en iedereen kan op het einde formuleren wat het project hem of haar gebracht heeft.

Ik heb ontdekt dat deze methode werkt en een prachtig proces van leren en inzichten kan veroorzaken. Mij heeft het geholpen om vanaf nu projecten in gang te zetten waarin opdrachtgever, experts, docenten en studenten op een gelijkwaardige manier kunnen werken.

Lino Hellings heeft ontdekt dat in het loslaten van de door haar ontwikkelde onderzoeksmethode en in het ons toestaan het proces te beheren, ontwikkeling mogelijk is waar ook zij rijker van kan worden. Zij blijft als expert bij vergelijkbare projecten verbonden maar haar rol is meer een monitorende geworden. Harold heeft ontdekt wat het voor een kunstenaar/fotograaf betekent te werken in de methode van een ander. Bovendien kan hij deze methode een plaats geven in andere projecten en in het onderwijs waardoor grotere groepen studenten ermee kunnen werken. De studenten hebben een instrument leren gebruiken dat hen in hun toekomstige professionele praktijk van dienst kan zijn. Bovendien hebben zij ervaring opgedaan buiten de academie in een reële context. Het Blauwbörgje heeft een blik van buiten gekregen en ervaren dat dit van grote waarde is.

Laatste opmerkingen

Wanneer ik terugkijk op het hele proces, de onderhandelingen met Lino Helling, de betrokkenheid van Harold Koopmans, de gesprekken met Het Blauwbörgje, de eerste gesprekken met de studenten over het project, en de laatste waarin we het evalueerden, dan ben ik verwonderd over de wijze waarop het plaats heeft gevonden; de open respectvolle wijze waarin in alle fases via open gesprekken gezamenlijk gezocht werd naar de beste oplossingen of aanpak; de door Lino in haar tekst benoemde gelijkwaardigheid tussen alle partners, het ontbreken van hiërarchie en het werken met rollen en perspectieven. Soms is er zo'n project waarin werkelijk alles loopt zoals je hoopt dat het loopt. Ik kan er nog niet helemaal de vinger opleggen. Is het het proces? Is het de methode? Is het de gelukkige chemie van de juiste mensen op de juiste plaats? Iedereen heeft vanuit zijn eigen positie geïnvesteerd en zich kunnen ontwikkelen. Misschien is dat wel de belangrijkste opbrengst van dit project.

Dank voor jullie open blik: studenten, Harold, Lino, Wina, Menco, Froukje en Rob.

VINGERTOPJES OP HET GLAS

Ik ben een oude dame met witte haren en loop langzaam naar het aquarium. Met mijn ogen kan ik de vissen, die als kleurige vlekken wegschieten tussen de waterplantjes niet meer volgen. Langzaam breng ik mijn vinger naar het glas totdat mijn vingertopje het glas raakt. Gefascineerd probeer ik met mijn vinger de glinsterende oranje vlek te volgen.

ONDERGRONDSE WERELD

Het voelt alsof ik een hele illegale stap zet. Heel bewust stap ik over het koord waarop staat 'verboden toegang'. Ik voel een vreemde spanning van binnen. De tralies van de trapleuning geven bevestiging aan het feit dat dit niet mag. De stenen trap aflopend tussen de witte muren kom ik in een ondergrondse ruimte terecht. Het voelt er koud. Sabine vertelt mij dat hier vroeger de overleden bewoner werd opgebaard. Kijkend in de kleine ruimte, waar de muren betegeld zijn en de massieve deuren

de duisternis omarmen, bekruipt mij een naar gevoel. De ruimte was intens klein en donker. De sobere uitstraling gaf mij een sterk gevoel van eenzaamheid. Ik kreeg een duidelijk beeld van hoe de overledene hier had gelegen. Het contrast met het bovengrondse waar het warm en behaaglijk is, schreeuwt in deze ruimte. Nu wordt de overleden bewoner weggebracht naar een ander gebouw. De veiligheid, warmte en huiselijkheid achterlatend..

ROBOT

Is het een hondje die over je waakt tijdens het douchen? Een douche die door middel van licht je gevoel beïnvloedt of een robot die je in en uit bed helpt. Het is mooi dat de techniek kan helpen, het wordt een uitdaging om zo'n omgeving dan huiselijk te houden. Zoals in het boekje staat omschreven gaat het om de beleving. Is die beleving nog hetzelfde als er iemand wordt geholpen door een robot?

De menselijke, en soms dierlijke, aanwezigheid is altijd nodig. Niet alleen om te verzorgen, ook om je verhaal kwijt te kunnen.

MIKKIE

Wat er achter deze deur zit weet ik niet, maar het zal wel eens gebeurd zijn dat Mikkie er stiekem in is geslopen. Een huisdier maakt de omgeving huiselijker. Er zijn ook bewoners die hun eigen huisdier hebben meegenomen. Dan heb je nog iets meer het gevoel dat het niet veranderd is. Wordt het verlangen naar een huisdier om je heen groter als er minder personeel is en meer techniek?

MET PAPA OP STAP

Lino Hellings

Kunstenaar/Expert

Eind 2012 vraagt Anke Coumans, Lector 'Image in context' of ik het door mij ontwikkelde PAPA format als onderzoeksgereedschap ter beschikking wil stellen aan het lectoraat en aan Academie Minerva. Het is een heldere methode van artistiek onderzoek daar waar dat nog maar al te vaak met een zekere vaagheid is omgeven. Met deze uitgekristalliseerde en compacte manier van fotografisch observeren, kunnen de studenten de academie uit, de 'echte wereld' in. Ik begrijp de vraag maar moet wennen aan het idee iets waar ik zo lang aan werkte, uit handen te geven.

PAPA participating artists' press agency is geworden waar ik in 2006 van droomde. Als kunstenaar die al meer dan 30 jaar kunst in de publieke ruimte maakt, wilde ik me concentreren op de onderzoekskant in mijn werk. Het maken van een 'vast' kunstwerk loslaten. Het onderzoeksproces in mijn werk als product verkopen had ik al een aantal keren gedaan, meestal in opdracht van stedenbouwkundige diensten van de grote steden. Bovendien wilde ik de hele wereld als één grote publieke ruimte zien, nu we allemaal verbonden zijn door internet. Voor die wereldwijde publieke ruimte werk maken, samen met anderen en dat terwijl ieder in zijn eigen land blijft, dat was mijn droom. Een kunstenaars-persbureau noemde ik het, niet wetend hoe dat er uit zou zien en hoe ik dat voor elkaar zou krijgen.

Eind 2012 vraagt Anke Coumans, Lector 'Image in context' of ik het door mij ontwikkelde PAPA format als onderzoeksgereedschap ter beschikking wil stellen aan het lectoraat en aan Academie Minerva. Het is een heldere methode van artistiek onderzoek daar waar dat nog maar al te vaak met een zekere vaagheid is omgeven. Met deze uitgekristalliseerde en compacte manier van fotografisch observeren, kunnen de studenten de academie uit, de 'echte wereld' in. Ik begrijp de vraag maar moet wennen aan het idee iets waar ik zo lang aan werkte, uit handen te geven.

PAPA participating artists' press agency is geworden waar ik in 2006 van droomde. Als kunstenaar die al meer dan 30 jaar kunst in de publieke ruimte maakt, wilde ik me concentreren op de onderzoekskant in mijn werk. Het maken van een 'vast' kunstwerk loslaten. Het onderzoeksproces in mijn werk als product verkopen had ik al een aantal keren gedaan, meestal in opdracht van stedenbouwkundige diensten van de grote steden. Bovendien wilde ik de hele wereld als één grote publieke ruimte zien, nu we allemaal verbonden zijn door internet. Voor die wereldwijde publieke ruimte werk maken, samen met anderen en dat terwijl ieder in zijn eigen land blijft, dat was mijn droom. Een kunstenaars-persbureau noemde ik het, niet wetend hoe dat er uit zou zien en hoe ik dat voor elkaar zou krijgen. Van die onderzoekskant in mijn werk heb ik altijd gehouden. Artistiek onderzoek is dat, waarbij je jezelf, de ander en de plek net zo lang bevraagd tot de ideeën gaan stromen. Eerst deed ik dat in theatergroep Dogtroep,

waarvan ik een van de oprichters ben en waarin ik 17 jaar als theatermaker werkte. Het proces van het bouwen van een voorstelling op locatie, waarbij we gebruik maakten van lokale materialen en samenwerkten met lokale technici en muzikanten was net zo belangrijk voor het ontstaan van de mythe op de plek als de uiteindelijke voorstelling die we speelden.

Het principe van een openbaar ontstaansproces bleef ik trouw toen ik in 1992 de groep verliet en verder ging als individueel beeldend kunstenaar, nu met andere middelen en heel andere uitkomsten. Ik ging kunst maken voor de publieke ruimte, zoals die van ziekenhuizen, scholen en treinstations. De digitale revolutie van dat moment bracht niet alleen een grote beschikbaarheid van nieuwe technieken in video en fotografie, er kwam ook een nieuwe publieke ruimte bij. Die van het internet. Ik zet hybride projecten op die zich tegelijkertijd in de virtuele en de fysieke publieke ruimte afspelen. Zo zet ik een groot onderzoeksproject op met alle kinderen en leerkrachten van een basisschool. Ik betrek er twee webontwerpers bij. De kinderen van groep 8 tekenen de school in 150 tekeningen die meteen opgeladen worden op internet. De ouders en anderen zien de school langzaam groeien tot een helemaal getekend gebouw waar je in rond kan 'lopen', de trap op en af, de klaslokalen in en uit enz. Alle klassen kiezen een onderzoeksonderwerp en de juffen en meesters sturen de kinderen de school in om van alles uit te zoeken. De kinderen tekenen, maken foto's, gaan met vragenlijsten de klassen rond, maken stripverhalen en animatiefilmpjes. Alle verhalen worden in de virtuele school op de

plek waar zich dat afspeelt, ‘opgehangen’. Ook in de school zelf ontstaat er een heel andere dynamiek. De inspecteur van het onderwijs die de school bezoekt, weet niet wat hij ziet, al die loslopende kinderen en dat dat allemaal goed gaat. En wat een kick dat je in die virtuele ruimte met meer dan 200 mensen aan een ding kan werken en dat de hele wereld dat proces vanaf het eerste moment kan volgen!

Vanaf de begintijd van internet hou ik over mijn werkproces een blog bij. Zo kunnen opdrachtgevers, de mensen voor wie het kunstwerk bedoeld was en andere belangstellenden het ontstaansproces van het kunstwerk vanaf het allereerste begin volgen: www.merrynomad.org. Voor sommige opdrachten maak ik een apart blog zoals die over het artistieke onderzoek in zorgcentrum de Bieslandhof waar we later De Coupé, een treincompartiment voor Alzheimer patiënten voor ontwierpen. www.bies.nu Zoals ik in 1992 Dogtroep verliet omdat ik het gevoel had dat de publieke ruimte niet zo publiek meer was als daarvoor, zo heb ik in 2006 het gevoel dat de virtuele ruimte niet meer zo open en vrij van commercie is als voorheen. Tijd voor een nieuwe ‘move’. Terug naar de fysieke publieke ruimte met het internet als infrastructuur waarlangs je boodschappen verstuurt, dat is mijn plan Ik besluit te stoppen met het maken van ‘vaste kunstwerken’ en een vorm te vinden om onderzoeksopdrachten met meer mensen in de wereld te delen.

In 2008 ben ik zover dat ik de wereld in kan om het persbureau bottom-up op te bouwen door lokaal met fotografen en kunstenaars te werken. In een reis die mij in twee jaar langs Dhaka Bangladesh, Lagos

Nigeria, Sao Paulo Brazilië, Detroit USA, Rotterdam Nederland en Bishkek Kirgizië voert, ontwikkel ik het format en bouw een netwerk op. In 2010 wordt dat bekroond met twee opdrachten waarin PAPA werkt zoals bedoeld. We doen fotografisch onderzoek naar hoe een nieuwkomer leeft in Dhaka, Rotterdam, Detroit, Sao Paulo en Lagos. De fotografen blijven in hun eigen land en gaan op dezelfde dag met hun camera naar de nieuwkomerswijk om te fotograferen ‘waar het oog op valt’. Als in een wave verschijnen de foto’s op de PAPA website. Eerst die uit Dhaka, vijf uur in tijd op ons vooruit, dan die uit Lagos en Rotterdam en dan zeven uur later de foto’s uit Detroit en Sao Paulo. In drie weken tijd zien we een verhaal ontstaan over wat migratie wereldwijd inhoudt. In de 180 opgeladen foto’s zien we de overeenkomsten en verschillen tussen het leven van nieuwkomers in de verschillende steden. De uitkomsten worden op allerlei manieren ‘bezorgd’. In de wijk in Rotterdam worden de foto’s nog tijdens het project geprojecteerd op de ramen van een cultureel centrum. De gebeamde expositie is in opdracht van PAPA gemaakt door notDef Hanco Camper en Sibe Kok. Voor Noorderlicht, de fototentoonstelling in Groningen maakt notDef een ‘narrative space’ met de PAPA-foto’s, een installatie waarin geprojecteerd beeld, geluid en straatobjecten een omgeving vormen waarin je in een klap in de hele wereld tegelijk kan verblijven.

Verder verkopen we fotoverhalen voor boeken van anderen en vijf foto essays aan de Volkskrant. In 2012 breng ik The Making of PAPA uit, een boek waarin zowel de methode wordt uitgelegd, de ontstaansgeschiedenis verteld wordt, als ook een veelheid van fotoverhalen laat zien 'hoe mensen het redden in de wereld'. Ik ga op zoek naar opdrachten voor mij en het PAPA netwerk.

Op 19 april 2013 treffen fotografie-docent Harold Koopmans, Anke Coumans en ik elkaar om te bespreken wat er nodig is om het PAPA format over te dragen. Hebben Anke en Harold door waar de essentie van het format ligt, waarom het werkt? Wat voor website er nodig is als gezamenlijk digitaal werkstation? En wie gaat die website maken en beheren? Zien ze het belang van side coaching? Want hoewel er maar een paar simpele regels zijn en in die zin de fotograaf een grote vrijheid geniet zijn/haar eigenstijl van fotograferen en schrijven te behouden, moeten een paar grenzen wel bewaakt. Zoals het idee dat je 'zonder vooropgezet idee' te werk gaat, 'fotografeert waar het oog op valt'. Dat je niet een idee gaat documenteren maar jezelf en de ander verrast met wat je aantreft. En wie interpreteren en bezorgen het materiaal achteraf?

We besluiten dat ik alles klaar maak zoals de website en de handleiding voor de fotografen. Dat ik de eerste fotowandeling leid, de deelnemers coach in die week en de afsluitende bijeenkomst voorziet en versla. Ik zal Harold vanaf het allereerste begin meenemen in het proces. Ik maak hem medebeheerder van de website. Zo heeft hij volledig zicht op hoe alles in elkaar steekt.

Halverwege neemt Harold de leiding over en ben ik stand-by.

Anke heeft intussen veel werk gestoken in de contacten met de verschillende instanties die hier aan mee gaan werken. Het zorgcentrum Het Blauwborgje inclusief het onderdeel 'Living Lab' dat de toekomst van de zorg onderzoekt, en met de HBO-opleiding tot facility manager. Fantastisch, we kunnen snel aan de slag. Een maand later is het zover. Aan de eerste fotowandeling nemen naast Harold en ikzelf, vier studenten van Minerva deel, allen van een andere studierichting. Verder is er een studente van Facility Management en gelukkig ook een werknemer van het zorgcentrum zelf, Sabina van der Laan. In de truien van het 'Living Lab' gaan we in ploegjes met camera's het gebouw in. Er is genoeg te verkennen: de aula, de fysiotherapie, de administratie, gangen en trappen voor bewoners en bezoekers en de gedeeltes waar alleen het personeel komt, de technische dienst, de tuin met kinderboerderij en zo nog meer. Er is één bewonersafdeling waar we mogen fotograferen: de Tulp. Niet allemaal tegelijk. Als er een groepje binnen is, moet de rest even wachten.

Als altijd vind ik het heerlijk zo met de camera rond te neuzen. Je kijkt anders als je fotografeert (waar het oog op valt). Je verzamelt details die zich later tot een verhaal aaneen kunnen rijgen. Daar hoeft je tijdens het fotograferen nog niet aan te denken. Dat komt pas als je de foto's gaat plaatsen op het gezamenlijke blog: www.papafinds.com Met het toevoegen van een titel en een tekst, vraag je je pas af 'wat het was dat je aandacht trok'. Uit een wandeling die zo'n 2

uur duurt, heeft iedereen genoeg materiaal om elke dag twee nieuwe observaties te selecteren en vanuit de eigen huiskamer op het blog te plaatsen. Die twee foto's per keer kun je laten contrasteren of juist voorbeelden van hetzelfde fenomeen laten zijn.

Aan het eind van de week komen we weer bij elkaar in Het Blauwbörgje om de resultaten te bespreken. Vanuit de website projecteren we de foto's van elke fotograaf afzonderlijk op de muur die daar dan zijn/haar bevingen bij vertelt. Wat ieder vertelt, noteren we meteen. Altijd weer magisch hoe je op dezelfde plek, op dezelfde tijd fotografeert en je toch zulke verschillende dingen hebt gezien. Zo heb je aan de ene kant de persoonlijke verhalen met de overeenkomsten en de verschillen daarin. Daarnaast vertellen al die observaties samen weer het totale verhaal van de plek.

Het is fijn dat Sabina van der Laan erbij is. Vanuit de positie van insider laat zij ons vaak de andere kant zien van wat ons opviel. Zo zien de tralies voor het raam in de rookruimte dat naar het platte dak leidt er in onze ogen misschien vrijheid beperkend uit. Sabina vertelt dat de tralies juist bedoeld zijn om mensen te beschermen, dat die zijn aangebracht nadat er een gevaarlijke situatie ontstond toen een Alzheimer patiënt zonder begeleiding het dak opklom.

De tweede week ben ik er de eerste dag nog wel bij maar fotografeer niet mee. Het is voor mij een nieuwe ervaring het proces vanaf een afstand te volgen. Niet eerder kon ik als een 'buitenstaander' kijken naar 'mijn eigen' werk. Het gaat goed zonder mij. Dagelijks zie ik op de website nieuwe foto's verschijnen en in de cc van de mails aan de studenten volg ik hoe Harold ze uitdaagt, en hoe hij

verslag doet van de presentaties op de afsluitende vrijdag.

Na afloop van het project zien we elkaar bij de nabespreking op Academie Minerva: Anke, Harold, vier van de Minerva studenten, de student Facility Management en ik. Was ik de eindverantwoordelijke geweest, dan had ik het gesprek naar een conclusie geleid, op basis van een analyse die ik zelf, thuis - op basis van het materiaal op de website en de persoonlijke presentaties - al had voorbereid. Nu was ik één van de gesprekspartners en schoof met een open geest aan bij het gesprek. We tastten af hoe iedereen het project beleefd heeft. Wie er een vervolg aan zouden willen geven en hoe ieder denkt dat het project gerapporteerd zou moeten worden aan Het Blauwbörgje. Unaniem is ieder te spreken over de methode. Hoe je in zo weinig tijd en relatief met zo weinig inspanning zoveel te weten komt. Heerlijk om te doen ook.

Een paar studenten willen zeker door. Swanhilde en Allard willen met een bewoner gaan optrekken en dan vanuit diens ogen de wereld aan ons kenbaar maken. Hoe doe je dat dan als iemand Alzheimer heeft? Er tuimelen ideeën over elkaar. Nu, een paar weken later, opdiepend uit mijn herinnering hierbij een aantal:

Kan Wies, die illustratie studeert dan geen stripverhalen over het Blauwbörgje gaan tekenen vanuit de ogen van Sabina met als hoofdpersoon 'Ik ben Aaltje van het paaltje' (een echte bewoner die figureert in een 'post' van Sabina). En dan ook dat echtpaar die net in dat piepkleine autootje stapt op die eerste opgeladen foto van Wies, kunnen die ook een rol krijgen? En waarom staat die kinder-

boerderij eigenlijk zo ver weg in de tuin. Kan Maurits, die architectuur doet, zich daarover ontfermen? De kinderboerderij in het zicht brengen van het huis zodat de mensen ook vanuit hun kamer de lama en de geiten, de kippen en de pauw kunnen zien? Dat is toch veel leuker?

En dan die kleine bijna klunzige briefjes die overal hangen. Kan Gisanne, de grafisch ontwerper daar niet een prachtig boekje van maken vol met de informele bewegwijzeringen en waarschuwingen als ‘Let op insluiper’ met een tekeningetje van Mikkie de poes eronder. <http://www.papafinds.com/anders-belicht/mikkie/>

Zou ook heel fijn zijn als Harold met de bewoners en hun oude foto's een mooi project zou maken. Met een van de bewoners heeft hij al een begin gemaakt. <http://www.papafinds.com/anders-belicht/winschoterdiep/> Vervolgens vragen we ons af hoe we al het materiaal -de foto's en teksten- anders dan alleen op de website kunnen bezorgen? Maken we met de beelden een mooie tentoonstelling? Kunnen we de verhalen niet in geluidsfragmenten in de liften laten horen? En hoe zou het zijn als we op de plekken waar de foto's genomen zijn niet de foto's ophangen maar alleen de teksten die bij die foto's horen? Dan kun je een routebeschrijving maken om bezoekers langs de geluiden en plekken met tekstbordjes te leiden. Dat ze ook op ontdekkingsstocht kunnen gaan, net als wij destijds met die fotowandeling.

Ook over de rapportering van het project aan Het Blauwbörgje ontstaat een nieuw idee. Was het oorspronkelijk de afspraak dat Harold en Anke dat met z'n tweeën zou-

den doen, nu lijkt het ons beter met zoveel mogelijk mensen verslag uit te brengen. En wel zoals we dat bij PAPA gewend zijn te doen: elke fotograaf vertelt zijn eigen verhaal aan de hand van diens op de website opgeladen foto's. Nadat er bij ons zelf zo veel ideeën omhoog kwamen, willen we de staf en medewerkers van Blauwbörgje een zelfde kans geven 'eigenaarschap' te nemen over het project. Hun de kans geven te reageren, wensen uit te spreken over hoe zij het werk gepresenteerd zouden willen hebben en waar zij behoefte aan hebben als vervolg. Pas daarna gaan we onze ideeën daarover met hun delen.

Zo ontmoeten we op Blauwbörgje de hele crew van het Living Lab: de directeur, twee ouderenartsen en de IT medewerker. Sabina is op vakantie maar gelukkig is er een andere medewerker van afdeling de Tulp. Aan de hand van drie presentaties van studenten raken we in een open gesprek met de staf van het huis. De directeur ziet in de foto's allerlei 'blinde vlekken', dingen die er zijn maar waar je in het alledaagse leven geen oog meer voor hebt. Ontroerd is de staf van Het Blauwbörgje voor de verwondering over het leven hier, verwoord in de verhalen van de studenten. Het is hier zo anders dan de jongeren dachten. Menselijker. 'Zouden maar meer mensen dat weten', is een van de dingen die de staf uitroept. 'Kunnen we dat niet overbrengen?' Gelukkig is er oog voor ons enthousiasme over juist het informele, het onaffe en in onze ogen 'het levende' in het huis. Gevaar van dit soort onderzoek is dat iets goeds dat in de luwte gedijdt eenmaal 'aan het licht gekomen', wordt opgeruimd. De staf is net zo enthousiast als wij over de

briefjes met kleine berichtjes en over de licht rommelige hoeken. Hoeken met dingen waar blijkbaar even geen kastruimte voor was en die nu gezellig bij elkaar in de gang staan. Je ziet dat ze gebruikt worden, die lege doos en gestapelde stoelkussens naast die kopieermachine. <http://www.papafinds.com/anders-belicht/volkstuin/> Dat oogt anders dan die ‘gemaakte’ stillezens, een soort van geënceneerde plekjes, waarin je alleen de moeite herkend die er gedaan is om te suggereren dat er activiteit geweest is. Net als in het gesprek met de studenten de week ervoor komen nu ook allerlei ideeën op. De foto's kunnen op een reclamezuil buiten voor het gebouw getoond worden, de teksten erbij als in een doorlopend stripverhaal. De medewerkers van de Tulp maar ook andere personeelsleden hebben erg genoten van het blog en niet alleen van Sabina's bijdrages. Nu zouden er wel veel meer willen meedoen om met de PAPA methode met frisse ogen naar hun werkplek kijken en die opnieuw te gaan waarderen. Te kunnen bespreken wat er werkt en wat niet en hoe iets simpel anders zou kunnen. De staf oppert of de ‘audit’, de jaarlijkse evaluatie in veel A4's met tekst, niet een beeldverslag kan worden? Gemaakt door een selectie uit alle gelederen van het personeel. Met de PAPA methode natuurlijk. En Academie Minerva is van harte welkom met de PAPA-vakklas volgend jaar.

Wat ik er zelf van meeneem, is de mooie en nieuwe ervaring mijn werk zo uit handen te geven. Wat ik heb gemaakt te zien gebruiken door anderen. Ik zie beter hoe de gelijkwaardigheid die zit verankerd in de PAPA werkwijze, door werkt in de gesprekken. De

ene fotograaf is niet belangrijker dan de andere, er is geen hiërarchie in de foto's op de website. Bij het bespreken van de resultaten is de ene mening niet belangrijker dan de andere. Je kan door iemands ogen meekijken en volgen hoe die denkt. Verschillende meningen kunnen naast elkaar bestaan. Dat helpt in het voeren van een gesprek, waarin ideeën over elkaar heen kunnen tuimelen. Waar nog niets vastgelegd hoeft te worden. Dat ik dat kon ervaren, kwam doordat ik van een afstand kon kijken. Zien hoe Harold als (geliefd) fotografielocent die de studenten van haver tot gort kent, met het materiaal omgaat. Al eerder nam hij de studenten met opdrachten naar plekken buiten de academie als een bedrijventerrein en gaat hij samenwerking met groepen als asielzoekers aan. Van Anke's kundige manier om in het gesprek telkens ‘dingen open te houden’, mensen uit te nodigen nieuwe paadjes te bewandelen, daar heb ik veel van geleerd. Hoe zij zich ervan bewust is dat alle betrokken partijen hier zitten met een eigen agenda, een eigen reflectie hebben op het gebeurde. Doordat we het proces telkens open hielden, kon iedereen uiten wat voor hem of haar van waarde was. Wat iemand er verder mee zou willen. Te zien dat die verschillende uitkomsten naast elkaar kunnen bestaan, is voor mij weer van waarde.

Was het onderzoek in Het Blauwbörgje een persoonlijke opdracht aan mij dan had ik het afgesloten met het ontwerpen en uitvoeren van een kunstwerk zoals de Coupé, dat is met een visueel verslag zoals de toeristengids die ik maakte voor het ingeslapen wijkje Rotterdam Hoogvliet. Anderen maken buiten mijn gezichtsveld gebruik van wat ik heb gemaakt. De bewoners van het

zorgcentrum van de Trein Coupé, de Dienst Stedelijke Ontwikkeling Rotterdam van de toeristengids.

Het is nieuw en wonderbaarlijk voor mij te zien hoe het proces door kan meanderen. Ook zonder mij. Terwijl ik toekijk. Dat er nog van alles kan uitkomen, waar iedereen z'n voordeel mee kan doen. Zo levert het delen voor mij ook echt vermenigvuldigen op. Ik blijf stand-by om het proces verder te volgen en om betrokkenen zo nodig van advies te dienen.

ROMMELTJE AAN HET PLAFOND

Prachtige lamp voor in de rookruimte

Ook de bevestiging is duidelijk wat tijd
in gestoken

En dan heb je natuurlijk nog de
verschillende lampjes die er in zitten

Misschien wel een mooi beeld voor hoe
de ruimte er in geheel uitziet en ruikt.

TUIN OBJECT

In de geheel verlaten, overgroeide stukken van de tuin staat ineens een object.

Wat het er doet en wie het heeft gemaakt, is mij niet duidelijk.

Maar het valt op, alles lijkt er hier op alsof er nooit iemand komt en dan dit

DE VERLICHTING

Ik stapte de ruimte binnen, ze zat voorover in elkaar gebogen met gevouwen handen in gebedshouding. Ik aarzelde en nam de foto.

Terwijl ik verder in de ruimte aan het fotograferen was, zei ze plots 'sta ik ook op de foto?'

Ze zat rechtop en we hadden een korte conversatie.

Ik vertelde haar dat ze niet herkenbaar was gefotografeerd. We hadden het over de buitentemperatuur.

Aan ons gesprek zou je niet denken dat ze dementerende is.

DUBBEL UITZICHT

Dit fenomeen ben ik vaker tegengekomen:

Lijstjes tegen het raam.

Alsof er geen plek meer is aan de muur

Alsof het uitzicht niet boeiend genoeg is.

INTERVIEW

Wina Johannes
Menco Weerstand

externe partij

In het onderzoek Anders Belicht wordt fotografie gebruikt om te onderzoeken hoe de relatie tussen dementerende bewoners en hun leefomgeving is. Het onderzoek vond plaats in 't Blauwbörgje in het kader van de Innovatiewerkplaats Health Space Design, een samenwerkingsproject van de kenniscentra Cares, Noorderruimte en Kunst & Samenleving, Hanzehogeschool Groningen. Voor 't Blauwbörgje had het onderzoek tot doel nieuwe inzichten te vergaren aan de hand waarvan verbeteringen in de leefomgeving van de bewoners ontworpen kunnen worden.

Wina Johannes en Menco Weerstand waren betrokken bij het fotoproject vanuit 't Blauwbörgje. Wina als manager Algemene Zaken en Menco als coördinator van 't Living Lab en projectleider Automatisering bij Lentis, de organisatie waar 't Blauwbörgje deel van uitmaakt.

Wat was de reden dat jullie met 't Blauwbörgje aan dit project wilden deelnemen?

Wina: Het is een hele andere manier van kijken vergeleken met wat wij zo door de bank genomen doen, de reguliere audits met de bekende lijstjes. Het is goed als andere mensen eens op een andere manier naar je organisatie kijken en naar wat je doet.

Wat was jullie rol in het project?

Wina: In eerste instantie lag mijn rol in het binnenhalen van dit project, ik was er van begin af aan erg enthousiast over. Ik was vooral

betrokken bij de start en heb ervoor gezorgd dat het project op de afdelingen ging lopen. Iedereen was heel positief en wilde meteen meewerken.

Menco: Ik was verantwoordelijk voor het praktische deel, de organisatie. Ik heb gezorgd dat er ook vanuit de zorg iemand aan kon haken bij het project.

En dan is het zover. Het project gaat van start en er komt die eerste dag een hele groep mensen binnen die iets gaat doen in het gebouw. Hoe ging dat?

Wina: Mijn inzet was toen eigenlijk al achter de rug, ik was alleen maar heel blij dat het zo ver was! Menco: Dan krijg je een hele bijzondere club mensen binnen, kunstenaars die met een hele andere blik dan mensen uit de zorg kijken. Die blik zie je letterlijk terug in de foto's die ze maakten met commentaar erbij. Je wordt als zorginstelling gewezen op al die vreemde hoeken en gaten in het gebouw, bordjes bij deuren en briefjes met berichten. Als medewerker kijk je er overheen.

Kun je daar ook een voorbeeld van noemen?

Menco: Bijvoorbeeld zo'n rollator met een tekeningetje en een briefje 'voeten vooruit', een soort liefdevolle tip van een verzorgende voor een bewoner over hoe hij of zij met de rollator om moet gaan. Dat werkt voor zo'n bewoner. Wina: Er wonen hier met name mensen met dementie, die moeten eigenlijk voortdurend herinnerd worden aan hoe dingen ook alweer moeten. Zo'n bordje is daar een mooi voorbeeld van. Als mensen nog kunnen lopen, kunnen ze vaak ook nog lezen dus een bordje helpt dan.

De foto's leverden dus veel meer inzicht in jullie eigen gebouw op?

Wina: Het fotoproject vond plaats door het hele gebouw, de tuin, de recreatieruimte maar van de plekken met bewoners is één woning uitgekozen, De Tulp. Wij denken dat wij een gebouw van bewoners hebben maar wat er uitkwam was dat er ook heel veel tips en briefjes voor medewerkers in bewonersruimtes bleken te zijn. Dat soort boodschappen moet eigenlijk beperkt zijn want de ruimte is van de bewoners.

Wat was voor 't Blauwbörgje het doel van dit project, wat wilden jullie ermee bereiken?

Wina: We zijn er eigenlijk ingerold. We vonden de methode erg interessant. Omdat we hier doen aan belevingsgericht werken zag ik het meteen voor me. In belevingsgericht werken staan contact, veiligheid, communicatie en eigenheid centraal en het is eigenlijk heel moeilijk om je gebouw daarop in te richten. Daarbij stellen we ons steeds de vraag of het gebouw voor bewoners wel herkenbaar, prettig en veilig is, en of ze zich op hun gemak voelen. Dat is in de voorbespreking ook steeds genoemd. Maar het idee was niet dat de kunstenaars met een hele specifieke opdracht het gebouw in gingen. Ze gingen met een fototoestel het gebouw in en fotografeerden wat hun opviel. Menco: Het uitgangspunt was in principe vrij blanco, zowel voor de fotografen als voor ons. We hadden wel in ons achterhoofd dat het project ons misschien zou kunnen helpen bij die vier hele abstracte begrippen. Daar kun je een pagina's dik rapport over schrijven maar dat soort rapporten belanden nog wel eens in een la. We dachten dat deze methode misschien veel meer zou zeggen.

Hoe zou je de methode vanuit jullie gezichtspunt omschrijven?

Wina: De fotografen selecteerden uit alle foto's die ze gemaakt hadden dagelijks een beeld, dat ze op zich in lieten werken en schreven daar tekst bij.

Menco: Dat is hoe Lino Hellings, de kunstenaar die het project begeleidde, in deze aanpak te werk ging met de studenten. Ze maakten een zogeheten Wild Walk waarin ze een dagdeel lang door het gebouw heen gingen met tweetallen. Dat leverde zo'n 150 à 200 foto's op per persoon. Vervolgens moesten de studenten ieder twee foto's uploaden op een speciale website, papafinds.com, met een verhaal erbij over wat die foto voor hen betekende. Dat waren vaak eigen observaties en soms ook hele persoonlijke vragen. Aan

het eind van de week was er een plenaire sessie waar iedereen zijn foto's met verhalen presenteerde. Daar waren ook medewerkers van Blauwbörgje bij. De interactie die dan ontstaat in de groep is heel waardevol voor alle betrokkenen.

Lino Hellings is kunstenaar en socioloog en het was haar methode die werd toegepast in een nieuwe context. Hoe zien jullie haar rol in dit project?

Wina: Lino Hellings was er beide keren bij, een vrouw met een enorme uitstraling. Heel veel kracht gaat er van haar uit. Zij had samen met fotografiedocent Harold Koopmans een coachende rol naar de studenten toe. Menco: Voor de methode is zo'n leidende figuur denk ik onmisbaar. Als je hier een groep mensen alleen maar foto's laat maken zonder visie en sturing, dan krijg je waarschijnlijk een resultaat dat heel erg gaat lijken op dat dikke rapport dat in de la verdwijnt. Het moet ook iemand zijn die het heel goed over kan brengen en voor wie de studenten ook willen werken.

Wina: Hoewel de kunststudenten blanco op pad gingen, moet je wel heel erg goed weten hoe je het wilt doen om het potentieel er echt uit te halen. Vooral ook nadat de foto's gemaakt zijn. Volgens mij is dat heel erg geslaagd!

Hoe is de samenwerking bevallen met een groep mensen uit een heel andere sector?

Wina: Wij zijn heel concreet en praktisch maar de mensen van de kunstacademie eigenlijk ook. Ik heb niet het gevoel gehad dat er een groot verschil in werkwijze was, van begin af aan liep het heel soepel.

Hoe beleefden de bewoners, de mensen met dementie, het project?

Menco: Er was natuurlijk contact, vooral in De Tulp en bewoners reageerden wel op de fotografen. Ik heb foto's gezien met een verhaal erbij over het contact met een bewoner over de camera. De fotograaf is in gesprek gegaan met de bewoner waarbij deze zijn verhaal kon doen over foto's die hij vroeger gemaakt had van het Winschoterdiep. En in de tuin is gefotografeerd waar bewoners bij waren, dan ontstaat er ook contact.

In hoeverre voegt dat contact iets toe in de methode, heeft het meerwaarde voor het project?

Wina: Voor de studenten helpt het om een beeld te krijgen van mensen met dementie. Zo zien ze dat het niet alleen drama is en dat er genoeg mensen met dementie zijn met wie je een gesprek kunt voeren, redelijk actueel, in het moment. We hadden vroeger een arts, die zei altijd 'Mensen willen niet over de ziekte praten, dat projecteren ze op de gebouwen waar we de mensen in laten wonen.' Dat is natuurlijk precies wat er aan de hand is. Het is zo zwaar. Bij beginnende dementie kun je er nog over praten, ook de persoon zelf, voor wie dat trouwens vaak een heel verdrietige periode is. Later, als het besef meer verdwijnt, wordt het makkelijker voor de dementerende. Maar voor familie juist niet want die ziet iemand veranderen en ervaart het verlies. Het gesprek daarover is heel moeilijk, dan is de omgeving waarin de persoon met dementie woont erg belangrijk. Ook voor de familie. Omdat het in dit fotoproject met name draait om de omgeving, is het inzicht van de fotografen in de mensen die met dementie leven, van groot belang en het contact dus ook.

't Blauwbörgje heeft een Living Lab. Wat is dat precies en wat was de functie ervan in dit project?

Menco: Het Living Lab is in dit gebouw fysiek een vergaderkamer en een onderzoeksruimte. Daarnaast is er binnen het Living Lab ruimte voor de inzet van medewerkers die zich bezighouden met slimme technologie. Technologie die gebruikt kan worden om straks te kunnen voldoen aan de toenemende vraag naar zorg op het vlak van dementie. We hebben momenteel bijvoorbeeld een innovatieve lamp staan waarmee we licht in een grote verscheidenheid aan kleuren kunnen produceren. Zo kunnen we testen bij welk licht bewoners zich prettig voelen en of daar ook verschillen in bestaan per persoon. Via het living lab kwamen we in contact met Mark Mobach van Health Space Design en vervolgens met Anke Coumans van het lectoraat Image in Context. Vanuit dat lectoraat heeft het project vorm gekregen. Het fotoproject en de methode die daarbij hoort, past perfect bij de doelstellingen van het living lab.

Wat was jullie gevoel over het project na afloop, wat kunnen jullie ermee als instelling?

Menco: Behalve dat de methode ons zou kunnen helpen als een soort alternatieve audit over hoe we het hier doen als instelling, zou het ook kunnen helpen voor de beeldvorming. Veel mensen hebben bij een instelling als 't Blauwbörgje een vrij stoffig beeld. Wellicht zou een project als dit ook kunnen helpen om de beeldvorming om te vormen. Dat kan heel direct zijn, als het gaat om mensen die een keuze moeten maken als hun vader of moeder eigenlijk niet meer zelfstandig kan wonen. Het beeld dat uit sommige foto's naar voren komt, zou kunnen helpen bij het maken van zo'n keuze.

Wina: Maar ook naar buiten toe, sommige foto's waren zo indrukwekkend, zonder dat er ook maar een bewoner in beeld kwam, zo'n serie kan eigenlijk zo in Vrij Nederland. Het is goed dat er via allerlei kanalen meer zichtbaar wordt van wat er allemaal aan het veranderen is in de zorg zoals die bij ons wordt gegeven. Blauwbörgje is de laatste drie jaar heel erg veranderd, we zijn bezig met het figuurlijk open gooien van deuren en ramen en daar helpt dit project ons ook bij.

Komt er ook een vervolg?

Wina: "We gaan proberen een auditmethode te ontwikkelen waarmee koppels verzorgen deze methode toe gaat passen en gaan fotograferen en dan met name gericht op de belevingsgerichte zorg. En dan met een mix van voor de helft fotografiestudenten en de andere helft verzorgenden. Nu deed er maar een verzorgende mee. Als Lino Hellings zich daar in kan vinden, zouden we het hele project op die manier nog graag herhalen met meer participatie van verzorgenden. Misschien zelfs met een van de cliënten erbij, als dat mogelijk is. We willen met de bagage van deze ervaring in de toekomst opnieuw een project organiseren.

Menco: Om 'instellingsblindheid' te voorkomen zou je het ook juist in een ander huis van Dignis kunnen doen, op basis van uitwisseling. Daarnaast is het voor een verzorgende wel wat anders om deel te nemen aan zo'n project dan voor een kunstenaar, die gewend is om met een ander oog naar de omgeving te kijken. Dat geldt voor het maken van foto's maar ook voor het verhaal erbij. Daar moeten ze wel bij geholpen worden, bijvoorbeeld dat je in een dialoog iemand uitvraagt over zijn motivatie om een bepaalde foto te maken of te selecteren. Regie is dan belangrijk en de optiek van een kunstenaar helpt daar bij!

FOTOBORD

In de ruimte van de activiteitenbegeleiding hangt dit fotobord met allemaal vrolijke, lachende jonge mensen.

Als al deze mensen hier werken lijken ze het wel naar hun zin te hebben.

Tenminste, als de foto's op het werk zijn gemaakt.

BUITENWERK

Deze meneer bezoekt dagelijks de dagbehandeling.

Thuis kon hij zelf niet meer zijn hobby volhouden, de tuin werd te groot.

Toch prachtig dat hij hier op een aangepast niveau zijn hobby kan blijven uitvoeren.

MATCHING COLOURS

Ik vraag me af wat er het eerste was.
Zou dat de oranje rok en jasje zijn of de
oranje linker muur. En de beige bloes,
schoenen en panty's? Waren die er vóór
de beige rechter muur? Heeft de schilder
zich door deze mevrouw laten inspire-
ren? Of was het juist andersom? Feit is
wel dat het mooi bij elkaar past.

IK ZIE HET NIET

Een mevrouw staat op en loopt naar het raam. Lange tijd kijkt ze voor zich uit en zegt niets. Ik kom naast haar staan en zie een gebouw. Dan zegt ze tegen mij: 'Ziet u die pluisjes? Gisteren waren het er nog veel meer dan nu.'

KIJKEN, KIJKEN, KIJKEN & KIEZEN

Vier studenten van Academie Minerva
in gesprek over Anders Belicht

Voor de één een bevrijdende zijstap vanwege de totaal nieuwe manier van werken, voor de ander een interessant experiment. Vier studenten van Academie Minerva in gesprek over hun ervaringen in Het Blauwbörgje. Aan het woord zijn Frouckje Jagersma van de docentenopleiding, Wies van der Velde van de opleiding Illustratie, student Autonome Beeldende Kunst Swanhilde de Jong en vormgever in opleiding Allard Medema.

Over de methode

Frouckje: De omgedraaide manier van werken beviel mij goed. Eerst kijken en fotograferen, daarna pas denken, selecteren en betekenis geven.

Wies: Er was veel vrijheid. Ik vind fotografie eigenlijk een moeilijk medium. In deze methode verviel het zwaarbeladen concept van de foto vanwege de andere blik waarmee je fotografeerde. Dat werkte bevrijdend.

Swanhilde: Dat geldt minder voor ABK. Bij ons kan de foto een middel of een object zijn en staat juist het medium altijd ter discussie. Het selectieproces was met name nieuw voor mij.

Allard: Ik vond het wel bijzonder omdat het andere ogen te kijken, niet resultaatgericht. Als het ware naast je eigen emoties te staan en je er niet door te laten beïnvloeden.

Swanhilde: Dat komt ook door de context. Ik vond het een interessant experiment om in zo'n instelling op zo'n intuïtieve manier aan het werk te zijn.

Frouckje: Maar er zit wel een systeem in de methode van Lino. Binnen die kaders heb je vooral in het begin veel vrijheid. Fijn!

Wies: Als ik zestien foto's van een blaadje wilde maken, dan kon dat. Ik vond ook de verbondenheid prettig. Ik ging ook steeds kijken welke nieuwe foto's er waren ge-upload.

Frouckje: Het zou misschien wel leuk zijn als je had kunnen reageren met een eigen foto op foto's van anderen.

Swanhilde: Ik ging juist expres niet kijken, ik was bang dat ik zou worden

beïnvloed door beelden van anderen. Het kiezen was, vooral de laatste dag, best lastig. Want je mag er steeds maar twee kiezen. Met de keuze van de laatste twee foto's, sluit je er daarmee dus misschien wel honderdvijftig uit.

Het is wel jammer dat de foto's alleen op de site staan omdat die juist voor de doelgroep van ouderen niet zo toegankelijk is. Het lijkt me trouwens ook interessant om te gaan fotograferen juist met de bewoners zelf.

Over de relatie met de eigen opleiding

Wies: In mijn opleiding Illustratie moet je een verhaal overbrengen, dat alles moet zeggen. Vrij resultaatgericht. Nu ging het helemaal om het proces. Ik kon daar nu helemaal in opgaan misschien omdat het zo anders was dan hoe ik geacht wordt te werken. In die zin was het voor mij een zijstap.

Swanhilde: Ik vond dat ik hier als ABK-er goed mee uit de voeten kon. Het ging niet om esthetiek. De manier van kiezen sprak me erg aan. Ik ben ook benieuwd naar deze manier van onderzoek doen maar dat heeft ook te maken met mijn werk als docent.

Frouckje: Ik ben helemaal open in deze vakklas gestapt, niet zozeer als student van de docentenopleiding. Ik denk dat je zowel op het persoonlijke vlak als voor de opleiding altijd dingen meeneemt uit zo'n vakklas als deze hoewel ik niet direct een relatie zie.

Allard: Voor mij als vormgever was dit een vrije opdracht die toch aansloot op mijn eigen manier van werken. Ik werk vrij

associatief en nu ook was er een wisselwerking tussen tekst en beeld. Ik heb heel surrealistische beelden gemaakt, soms ook poëtisch. Ik zag bijvoorbeeld een oude man bij de piano, misschien wel een pianist. Bij mij komen dan onmiddellijk allerlei gedachten op over deze man. Vroeger in de schijnwerpers, nu in zijn eigen wereld, geïsoleerd. Ik werd getroffen door de beelden die ik zag en dat zette iets in beweging in mijn hoofd. Daardoor kijk je verder dan je in eerste instantie misschien zou doen.

Over de context: de instelling en de doelgroep

Wies: Ik had van tevoren niets met de doelgroep en ben eerst maar de tuin in gegaan. Dat komt ook door mijn eigen ervaringen met dementie. Dat is wel omgedraaid moet ik zeggen.

Frouckje: Van de buitenkant zie je echt zo'n verzorgingshuis als je aan komt fietsen. Binnen was het anders. Ik herkende veel dingen vanwege mijn bijbaantje in een ziekenhuis waar ook veel ouderen komen.

Allard: Een aantal jaar geleden heb ik gewerkt als vrijwilliger met ouderen en ik was wel nieuwsgierig naar hoe het zou zijn om met mensen met dementie te werken. Ik zag het echt als verdieping. Ik had bovendien het voordeel dat ik (als enige) in een tweetal met een verpleegkundige meeliep. Je komt dan denk ik iets gemakkelijker in contact met de mensen met dementie in het huis. Ik heb ook een foto gemaakt van iemand met wie niet veel communicatie mogelijk leek, die

toen toch zelf contact zocht. Dan heb je een gesprekje over het weer maar dat is al heel wat. Je ziet hoe het personeel omgaat met de bewoners. Vaak met veel humor en liefdevol.

Swanhilde: Voor mij was de instelling en doelgroep juist een reden om deel te nemen. Ik vond het mooi om dit daar te doen. Ik zou het ook best zien zitten om als autonoom beeldend kunstenaar met zo'n kwetsbare doelgroep te werken.

Over de rollen van de (gast)docenten

Wies: Lino was degene die de lijnen uitzette, het was ook haar methode.

Frouckje: Ze had zelf ook nog vragen over haar methode. Harold gaf leiding aan de studenten en toetste veel bij Lino.

Allard: Ik heb twee jaar lang les gehad van Harold en volgde daarom deze vakklas. Hij participeerde zelf ook als fotograaf, in dezelfde rol als wij. Dat was fijn. Ik had het idee dat Lino zich tijdens de fotowandelingen meer op de achtergrond hield, bewust. Ze heeft gesproken tijdens de eindpresentatie waar we het ook hebben gehad over het vervolg.

Over wat de studenten meenemen uit het project

Frouckje: Ik vond het bijzonder om te zien dat iedereen een andere kijk heeft, leuk. Dat geeft je zelf ook weer nieuwe inzichten. De nieuwe manier van kijken is voor mij een leerpunt. Ook de werkwijze met veel vrijheid aan het begin en het inkaderen in de laatste fase neem ik mee.

Wies: Voor mij persoonlijk kwam deze

vakklas precies op het goede moment. Juist door de ongebruikelijke context, de voor mij compleet andere en vrijere manier van werken. Daarbij komt ook de saamhorigheid van het werken in een groep, het praten over waar je mee bezig bent en hoe je het aanpakt.

Swanhilde: Normaal ben ik voor mijn opleiding veel autonomer aan het werk. Zo'n toegepaste werkwijze als deze waarbij je in een groep komt tot een databestand, zou wel kunnen werken als onderdeel van een proces. Het is in die zin, als onderzoeksmethode, een toevoeging aan mijn arsenaal aan mogelijkheden.

Allard: Alles is inspiratie. Het opwekken van verwondering in een relatief onbekende context, stimuleerde voor mij het intuïtieve werken en het poëtisch associëren. Dat was een ontdekking. Dat komt vooral door die vrijheid denk ik. Maar juist in de fase van beeldselectie en met de teksten erbij wordt het weer visueel en komt het weer dicht bij mijn opleiding vormgeving. Het werken in de context van zo'n instelling als deze in combinatie met deze werkwijze leverde mij ook een verdiepende ervaring op. Dat werkt denk ik ook versterkend voor mezelf als vormgever.

IN AFWACHTING

Doddig op hun paasbest en pedante houten pootjes, in afwachting tot ze opgehaald zouden worden door 'baas'.

WACHTEN

Alsof we samen in de file stonden.
En het licht bleef maar op rood.

Na tien minuten ging het dan toch
op groen en verdween mevrouw de
huiskamer in.

DE MACHT VAN DE METHODE

Harold Koopmans

Fotograaf & docent

Vandaag stuurde ik mijn partner een sms met daarin gekscherend de opmerking dat ik mijn naam beter zou kunnen veranderen in zoiets als bol.com; voor tien uur 's avonds besteld, morgen in huis.

De afgelopen maanden was het bijna iedere avond raak. Net op het moment dat ik meende dat ik mijn 'things to do' lijst had afgewerkt, liep 's avonds de mailbox langzaam vol met allerlei vragen en verzoekjes. En als het de mail niet was dan waren het wel tekstberichtjes die om 23.00 nog mijn aandacht opeisten.

Het verontrustende is dat ik natuurlijk net zoveel dader als slachtoffer ben van de 24-online mentaliteit. Niet alleen opdrachtgevers of collega's die op het laatste moment een vraag bij mij neerleggen, ikzelf stuur net zo goed nog even een mail om 22.00 of reageer nog op een gesprek van die dag via de sms.

De grenzen van het apparaat

Het is misschien een wat merkwaardige opening voor een bespiegeling op het

fotoproject 'Anders Belicht'. En toch ging dit door me heen toen ik ging zitten om mijn notities uit te werken.

Het is een (post-)modern fenomeen 'the last minute economy' waarvan de implicaties onlangs nog uitgebreid in kaart gebracht zijn in de publicatie *Open 21, (Im)Mobiliteit*. Een onderzoek naar de grenzen van hypermobiliteit, waarin onder meer de vraag wordt gesteld of we kunnen ontsnappen aan de eisen van de wereldwijde mobiliteits-explosie van goederen en grondstoffen: de bewegingswetten van het kapitalisme.¹ Die 'last minute economy', wie heeft er immers nog iets op voorraad, is bovenal mogelijk dankzij de computer en het internet. Alles en iedereen staat continu met elkaar in verbinding. Dat biedt ongekende mogelijkheden maar zoals in het cahier van Open wordt afgevraagd, het betekent ook een onzichtbare onvrijheid waarin de bewegingswetten (lees: programma's) ons handelen en denken sturen.

En nu komt de fotografie om de hoek kijken.

In het werk 'Een filosofie van de fotografie' stelt de van oorsprong Tsjechische filosoof Vilém Flusser, dat de uitvinding van de fotografie – het door apparaten gemaakte 'technische beeld' – net zo'n sleutelmoment in de menselijke cultuur is als de uitvinding van het lineaire schrift. Maar beide natuurlijk met fundamenteel verschillende consequenties.

In Flusser's essay gaat het dan ook niet zozeer over fotografie als document of kunst maar hij behandelt het als exemplarisch voorbeeld om de macht van het (moderne) apparaat op ons menselijk denken en handelen inzichtelijk te maken. Een fotoapparaat, zo laat Flusser zien, wordt onder meer gekenmerkt door een (verborgen) programma.² Flusser maakt aannemelijk dat de uitvinding fotografie de basis voor het informatietijdperk vormt en dus impliciet voor de bol.com economie. Het maken van een foto of '*vandaag besteld, morgen in huis*' beide eenvoudig te realiseren door één druk op de knop.

Flusser doet een appel op onze verbeeldingskracht en breekt een lans voor de experimentele fotografie, of een anti-fotografie, die de macht van het apparaat probeert te omzeilen. Of in zijn eigen woorden: "Kun je het apparaat en zijn product minachten en je belangstelling van het ding in het algemeen afwenden om je op informatie te concentreren".³

Mijn veronderstelling is dat de PAPA-methode van Lino Hellings tegemoetkomt aan de oproep van Flusser. Maar voor ik die vraag ga beantwoorden, wil ik eerst een ander aspect belichten om daarna deze twee aspecten met elkaar te verbinden.

De onderzoeksmethode als lesmethode

In haar uitvoerige bijdrage heeft Anke Coumans naar mijn idee de voor mij meest significante onderdelen van het project helder beschreven. Een verslag van mijn observaties en ervaringen zou voor een groot deel samenvallen met de hare alleen dan in een minder rijke beschrijving.

1: Is de PAPA-methode te gebruiken binnen een instelling als Het Blauwbörgje?

2: Levert de PAPA-methode inderdaad nieuwe inzichten op?

Dit zijn de hoofdvragen die Coumans heeft gesteld en zijdelings stelt ze nog een aantal vragen en weet ook die voor mij adequaat te beantwoorden. Bijvoorbeeld: Is de methode overdraagbaar? Ja, anders zou het immers ook geen methode zijn lijkt me.

Interessant is dan, gezien de onderwijscontext: is de methode ook een goede lesmethode? En als het antwoord ja is waarom dan? Dit is het tweede aspect van de methode dat ik in kaart wil brengen.

In onderwijsland is differentiatie, de manier waarop een docent weet om te gaan met de verschillen tussen de studenten, een sleutelbegrip. Grofweg zijn er twee manieren om te differentiëren: de convergente en de divergente.

Bij de convergente differentiatie is er een doel gesteld waar de hele groep aan moet voldoen maar waarbij rekening wordt gehouden met de excellente en de risicostudenten. Er is dus sprake van een differentiatie naar niveau: er is een gemiddelde groep en een groep daarboven en een groep daaronder. Divergente differentiatie probeert zo

goed mogelijk aan te sluiten bij de specifieke behoefte en niveau van iedere student afzonderlijk.

Beide vormen hebben hun beperkingen. In de convergente differentiatie staan eenzijdig de leerstof en de docent centraal en bij divergente differentiatie profiteren vooral de excellente studenten van elkaar terwijl de risicostudenten zich bovenal in hun tekortkomingen bevestigd zien. Met andere woorden de slimme studenten leren effectiever terwijl de risicostudenten denken: ‘zie je wel ik ben dom’.

Het werkelijk op een betekenisvolle wijze differentiëren, waarbij wordt uitgegaan van het complexe samenspel van de afzonderlijke onderdelen waaronder beginsituatie, leerstof, leerdoelen, de werkvorm en de specifieke eigenschappen van de individuele student, dat is voor mij als docent steeds weer een puzzel.

De methode van Lino Hellings is in dit licht meer dan interessant want het maakt juist op een heel informele manier een divergente differentiatie mogelijk. Het onderzoeksobject, de methode en de deelnemers die zich in een soort lerende symbiose tot elkaar verhouden.

De methode is onderverdeeld in drie fases. De fotowandeling, het uploaden en de gezamenlijke reflectie. Het meest in het oog springend zijn natuurlijk de foto's maar wat nog onderbelicht is gebleven in de tekst van Coumans is naar mijn idee het belang van taal. Of misschien beter de ‘vertaling’ van het beeld door de maker van datzelfde beeld.

De eerste fase, de fotowandeling met de ‘open blik’ naar buiten gericht, in de traditi-

onele rol als fotograaf transformeert zich in de tweede fase naar een meer intrinsieke blik en naar de rol als beeldredacteur. Wat is er te zien op de foto, wat was voor mij de aanleiding om deze foto te maken. In het selecteren en beschrijven van de foto's worden de deelnemers gedwongen zich vragen te stellen. Waarom zijn de dingen zoals ze zijn en kunnen ze misschien dan ook anders zijn? En in die fase van het uploaden gebeurt nog iets extra's. Bij de eerste upload is er nog geen context van beelden van anderen. Langzaam groeit de verzameling beelden en wordt het selecteren beïnvloed door het leggen van verbanden met het werk van anderen. Er is ineens sprake van een complex gesprek waarbij iedereen de tijd en ruimte heeft om zich uit te drukken.

Opvallend naar mijn idee zijn de vele overeenkomsten tussen de PAPA-methode en wat ik paradoxaal zou betitelen als de ‘informele methode’. Ik bedoel daarmee dat een van de verwarrende eigenschappen van fotografie is dat het zowel een artistiek medium kan zijn maar ook de belofte van een democratisering van beeldproductie in zich draagt. Iedereen kan op de knop van de camera drukken. Een camera kan ook geen slechte foto's maken. In zekere zin kun je beweren dat er zelfs geen slechte foto's kunnen bestaan. Het apparaat kan immers alleen maar doen waarvoor het ontworpen is.

De methode van Lino Hellings lijkt een formalisering van wat de meeste mensen al doen met hun camera wanneer ze op vakantie zijn. In de inleiding ‘macht van het beeld’ al aangestipt met ‘de vicieuze cirkel van beeldvorming’.⁴

We maken fotowandelingen in pittoresk Parijs, want we beschouwen de banlieues

niet als authentiek Frans, en thuis kiezen we de ‘beste’ foto’s uit, zetten er een titel bij (meestal de locatie en datum) en schrijven er, als we er echt zin in hebben, nog iets van een anekdote bij. “Na het nemen van de foto is vader zijn hoed verloren.” Om uiteindelijk deze foto’s te bespreken met familie en vrienden: het vakantiefotoboek, zoals dat voor de digitalisering, gebruikelijk was. Het is in wezen deze informele methode die Lino Hellings een streng procedureel karakter heeft gegeven maar vertrouwd voor iedereen is omdat dit voor een groot deel het verborgen programma lijkt te zijn waarover Flusser het heeft.

Het is door de verplichting van de ‘open blik’ en de alternatieve locatie waardoor Hellings de deelnemers zo weet te ‘resetten’ dat het exotische niet te vinden is in een Tahitiaanse schone op een wit strand ver weg van onze alledaagse realiteit, maar al te vinden is in onze achtertuin, in de wereld van onze buurman. Het exotische begint al achter de schutting, onze buurman als vreemdeling.

Door de uitwisseling van de informatie van de ‘open blik’ in de eerste fase met de bespiegeling in de tekst worden ervaringen vertaald naar kennis en in de gezamenlijke besprekingen omgezet tot een of meerdere inzichten.

Opvallend voor mij in die gezamenlijke besprekingen was de ontdekking voor de deelnemers dat het in kaart brengen van een locatie door een meervoudig perspectief tegelijkertijd de subjectiviteit van de deelnemer zichtbaar maakte. Door zich open te stellen voor ‘een verhaal’ van de aangewezen plek kregen de studenten tevens inzicht in

hun specifieke manier van kijken. Die ‘open blik’ bleek dus helemaal niet zo neutraal. Een student Illustratie zag verhalen, een student Ruimtelijk Ontwerp zag allerlei mogelijkheden, een student Facility Management zag wettelijke voorschriften en een student Grafisch Ontwerp zag een verzameling van handgeschreven communicatie.

Daarmee lijkt de PAPA-methode te beantwoorden aan zowel de oproep van Flusser, om het apparaat en zijn programma te ontregelen om zo inhoudelijkheid voorop te stellen, als aan de onderwijskundige uitdaging om op fundamenteel niveau te differentiëren.

Lino Hellings weet met haar ogenschijnlijk moderne en positivistische methode (waarheidsvinding) opmerkelijk genoeg een inhoudelijk post-modern antwoord te formuleren op de tekortkomingen van Moderniteit.⁵ Daar waar het fotografisch apparaat volgens Vilém Flusser⁶ de voorbode was van de ‘last minute economy’ (lees informatie) weet Lino Hellings datzelfde apparaat en zijn verborgen programma (lees methode) als tegengif in te zetten. Moderniteit uitspelen door zijn eigen regels te hanteren.

Openheid en reflectie, discipline versus spel zorgden voor een echt inhoudelijke dialoog wat uitmondde in, onderwijskundig gezien, een magisch moment: de student die een relevant verband legt tussen het onderzoeksobject, het onderzoeksresultaat, de direct betrokkenen en zijn/haar manier van kijken.

Daar waar de communicatie in de wereld van hypermobiliteit in het teken staat van

een instrumentele rationaliteit (effectiviteit en efficiency) maakt Hellings' methode deze onschadelijk door paradoxaal genoeg juist moderne middelen als het apparaat en de procedure in te zetten. Dit levert een inhoudelijke communicatie tussen de diverse betrokkenen op waarbij niet alleen inzichtelijk wordt waarover er gecommuniceerd wordt maar ook door wie en hoe die inhoud onderhevig is aan de subjectiviteit van de zender. En die ervaring leidde bij de deelnemers zichtbaar tot een oprecht gevoel van ontzag voor de complexiteit van de alledaagse realiteit en daarmee tot een herijkte betrokkenheid.

In een cultuur van overvloedige beeld- en informatieproductie en consumptie weet Lino Hellings met dezelfde middelen een inhoudelijk alternatief te formuleren waarbij iedereen leert.

Ik wil Anke Coumans bedanken voor het initiëren van de vakklas, de studenten voor hun studiehouding en in het bijzonder Lino Hellings voor haar vrijgevigheid.

1. 'Open 21, (im)Mobiliteit, Onderzoek naar de grenzen van hypermobiliteit.
2. 'Een filosofie van de fotografie' Vilem Flusser
In verband met de helderheid van de tekst is slechts een aspect benoemd van de analyses van Flusser.
3. 'Een filosofie van de fotografie' Vilem Flusser
4. 'Macht van het beeld' Anke Coumans, zie tekstbijdrage eerder in deze publicatie.
5. In zijn werk 'Kosmopolis, de verborgen agenda van de Moderne Tijd' beschrijft Stephen Toulmin hoe het Westerse denken sinds de 17e eeuw onder meer door de invloed van Newton en Descartes uitgaat van begrippen als rationaliteit, universaliteit, zuiverheid en procedure. Met als verborgen programma tot een wereldsamenleving te komen die net als de wetenschap, universeel en rationeel zou zijn.

In het kader van deze vakklas is het interessant om Toulmins' analyse van René Descartes aan te halen. Descartes stelde, zo laat Toulmin zien, dat als we het niet eens kunnen zijn over wat het goede is de procedure dit zou kunnen ondervangen. Dus dat als we rationeel gezien de logische stappen volgen het universele, het goede of het juiste automatisch de uitkomst zou zijn. Toulmin stelt dat door deze fixatie (op het universele en rationele karakter van) de procedure we bepaalde vormen van kennis zijn gaan onderwaarderen. Bijzondere kennis, lokale kennis en humane kennis en inzichten hebben ten onrechte aan betekenis ingeboet en verdienen volgens Toulmin een herwaardering. Opvallend is dat Lino Hellings met haar PAPA-methode (lees procedure) juist die bijzondere en lokale kennis centraal stelt.

6. 'Een filosofie van de fotografie' Vilem Flusser, Uitgeverij IJzer, Utrecht, 2007

DESORIENTATIE IN TIJD

In de 265 foto's die ik heb gemaakt ben ik opzoek gegaan naar een foto, die voor mij het 'beste' ...

Published on Jun 01, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 02

LUCHT

Onderweg kom ik deze poster tegen. Ik kijk er naar en denk, Lucht genoeg???? Ik weet waarom het gaat. Maar toch doet de ...

Published on May 31, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 02

DODE STOELN

Vroeger wtrd deze ruimte gebruikt als mortuarium. Die tijd is voorbij. Tegenwoordig is het dus een opslag voor deze stoelen ...

Published on May 31, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 02

GEHEUGENSTEUN

Handleiding om te staren, stap 5 indien het staren mislukt herhaal het procedé Stap 1: ga aan de wandel Stap 2: zoek ...

Published on May 31, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 02

ACHTERUIT KIJKEN

Handleiding om te staren, indien het staren mislukt herhaal het procedé Stap 1: ga wandel Stap 2: zoek ...

Published on May 31, 2013
Filed under: Anders Belicht

EEN LUISTERRIJK

Ooit stond de man schijnwerpers. Op podia over de g. De piano staat...

Published on Jun 01, 2013
Filed under: Anders Belicht

WildWalk 2

aren, stap 5
lukt herhaal
aan de

WildWalk 02

www.papafinds.com/category/anders-belicht/

erlandse Afdeling

PROJECTS Anders Belicht

WildWalk 1

PIANIST

in de
hele wereld.

Published on May 26, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 01

STAREN

Door omstandigheden heb ik een
aantal nachten weinig slaap gehad.
De drie espresso's van vanochtend
zijn uitgewerkt en na twee ...

Published on May 26, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 01

NIETS DOEN

In het Westen en zeker in
Nederland hechten we grote
waarde aan werken. Niets doen is
geen bezigheid en kan ...

Published on May 26, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 01

HOME

De Dagbestedingsruimte Mars, ziet
er gezellig en bewoond uit maar
hoe verder ik de ruimte in loop hoe
eerder ik mij besef ...

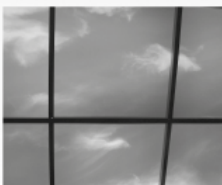
Published on May 25, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 01

FIETSEN

Toen Lino en ik eenmaal het
goede nummer van de lift hadden
terug gevonden stapte er ook een
schoonmaakster in, we ...

Published on May 25, 2013
Filed under: Anders Belicht, WildWalk 01

COLOFON

Teksten: Lino Hellings, Harold Koopmans,
Anke Coumans, Linda Hendriks
Basisontwerp: Studio Edwin de Boer
Vormgeving: Liza Verhoeven, David Koster
Foto's: studenten vakklas Anders Belicht.
Druk: Drukkerij de Marne, Leens
Uitgave: 2014

Lectoraat Image in Context
Lector: Anke Coumans
a.c.m.coumans@pl.hanze.nl
Tel. 050 595 1259 (di. en woe.)

Secretariaat:
Tel. 050 595 1223
Academie Minerva
Praediniussingel 59
9711 AG Groningen
Tel. 050 595 1201

hanze.nl/kunstensamenleving
facebook.com/artandsociety
twitter.com/art_society

Minerva Onderzoekt:
kc.academieminerva.nl

KENNISCENTRUM KUNST & SAMENLEVING

Het lectoraat Image in Context maakt deel uit van het Kenniscentrum Kunst & Samenleving. In dit kenniscentrum bundelen de School of Performing Arts (Prins Claus Conservatorium en Dansacademie Lucía Marthas) en de Academie voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Popcultuur Minerva van de Hanzehogeschool Groningen hun praktijkgericht onderzoek.

De lectoraten in het kenniscentrum doen onderzoek naar de innovatie in de kunsten in samenhang met veranderingen in de samenleving. Doel is om kunstenaars, vormgevers en musici optimaal toe te rusten voor hun creatieve en innovatieve rol in de samenleving. De resultaten van het onderzoek vloeien terug naar zowel de beroepspraktijk als naar de kunstvakopleidingen.

LECTORATEN

Lifelong Learning in Music

Lector: Dr. Rineke Smilde

Lector New Audiences: Dr. Evert Bisschop Boele (Leading lector)

Popular Culture, Sustainability & Innovation

Lector: Dr. Anne Nigten

Image in Context

Lector: Dr. Anke Coumans.